

Културно-информационен център на българското национално
малцинство "БОСИЛЕГРАД" – Босилеград

Република Сърбия, 17540 Босилеград, ул. М. Тито № 15;
Тел/факс: (00381)17-878-254; [www,kicbos.org](http://www.kicbos.org); e-mail: kicbos@gmail.com

М Е М О Р А Н Д У М

БОСИЛЕГРАД, НОЕМВРИ 2009

1. Увод

Българското национално малцинство в Югославия е създадено с Ньойския мирен договор в Париж от 1919 година, когато Великите сили победителки в Първата световна война, от чисто военно-стратегически съображения предават на Кралството на Сърби, Хървати и Словенци една част от Западна България с размер 1545 квадратни километра, населена с около 80 000 етнически чисти българи. На това се противопоставят американските и италианските представители в Париж които предлагат земите от Царибродско и Босилеградско да останат в територията на България защото са тясно свързани с техните естествени пазари – София и Кюстендил.

Тази територия, известна с името Западни покрайнини, днес обхваща общините Босилеград и Димитровград и части от общините Сурдулица, Бабушница и Пирот. По-големи български общности днес живеят още и в градовете Враня, Ниш, Белград и Нови Сад както и в други места където спадат и българските колонии формирани от български градинари дошли в Сърбия през 19 век. По официални сръбски данни през 1960г. в Западните български покрайнини са живели 63 000, а през 2001 само 20 500.

Сърбия завзема тия територии 1920г., още преди да се произнесе международната разграничителна комисия и от тогава до днес, тя провежда интензивна политика на национална асимилация, т.е. сърбизация на това население. До Втората световна война тази политика е провеждана със закриване на българските и откриване на сръбски училища, изгонване на българската интелигенция, сменяване на българските лични и фамилни имена, налагане на сръбски език като майчин език, икономически натиск, пълна изолация от България и тероризиране на населението край границата.

Поради непоносими условия за живот, до Втората световна война в България са емигрирали около 30 000 българи от които около 5 000 по-късно са емигрирали в Западна Европа и САЩ. От 1923 година се появява и първата организирана съпротива с която българското малцинство се противопоставя на насието с диверзантско-терористически действия и културно-информационна пропаганда за освобождаване и присъединяване към България. В тази борба организациите “Вътрешна Западно-покрайнинска организация” и “Въртоп” заедно с други български патриотични организации са провели серия международни изяви с цел съпротива на великосръбската националистическа политика и десетки сражения със сръбските власти в които само до Втората световна война са загинали около 300 души.

По време на Втората световна война, Западните покрайнини отново са в границите на България и преживяват краткотраен икономически и културен подъем.

След Втората световна война, Западните покрайнини отново попадат в Югославия. С югославските и сръбските Конституции от 1946 до 1974 година националните права на българското малцинство формално са признати, но затова

пък гражданските права и свободи сериозно са ограничени. По време на социалистическа Югославия, българското малцинство е второ по броя на политически затворници по глава на населението, веднага след черногорците.

От 1960 година, с влошаване на българо-югославските отношения по македонския въпрос и надигане на великосръбския национализъм, отново се интензивира политиката на национална асимилация на българското малцинство. Създаден е един сложен механизъм който чрез разни възпитателно-образователни, икономически, административни и репресивни мероприятия създава сръбско национално съзнание сред българите.

2. Механизми за асимилация на българското малцинство в Западните покрайнини

След разпадането на Югославия и експанзията на великосръбския национализъм положението на българското малцинство драстично се влошава. Държавата иска да доведе до край асимилацията на българите и се сблъсква с тяхната все по-силна съпротива. Те все по-настоятелно искат да се спазват правата им и да им се създадат нормални условия за живот.

С добре разработени действия в областта на териториалното деление, образованието, вероизповеданието, информирането, културно-историческото наследство и в политическата сфера, сръбската държава е разработила следните механизми за асимилация на българското население:

2.1 Териториално деление

В началото на 60-те години на миналия век от Босилеградска и Димитровградска община се отнемат по около 1/3 от териториите и се присъединяват към съседните общини Сурдулица, Бабушница и Пирот. По този начин се разбива компактността на българското население което се разделя на пет части и изкуствено се противопоставя отвътре като се дават по-добри условия за живот на населението в съседните сръбски общини и така се създава нагласата че е “по-добре да ни управляват сърби”. Остатъците от общините Босилеград и Цариброд си остават икономически най-изостанали в цяла Сърбия с изключително лоша пътна мрежа и примитивни условия за живот.

2.2. Образование

От 1960 до 1987 година българският език поетапно е изхвърлен из българските училища и сега се преподава като “чуждестран” само 2-3 часа седмично, докато сръбският се преподава като “майчин” 4-5 часа седмично в зависимост от класовете. Всички останали предмети се преподават на сръбски. Учебниците също са на сръбски. Не се изучава българска национална история и култура. Учениците се възпитават в дух на великосръбски национализъм и национална неприязън към България. Българите във вътрешността на Сърбия (Сурдулица, Враня, Пирот, Ниш, Белград и др.) нямат никакви възможности да изучават български език и култура.

С Конституцията и законите на Югославия е допуснато малцинствата да се учат на майчин език, ако най-малко 15 родители на деца изразят такова желание. Обаче в условия на национална нетолеранция и ксенофобия, при липса на правова държава и сериозна защита на правата на човека и правата на малцинствата беше почти невъзможно да се изрази такова желание. Отделен проблем е, че в Сърбия все още няма учебници на български език. Още по-голям проблем е, че възстановяването на българският език в училищата след промените от 5 октомври 2000г. и свалянето на режима на Милошевич, все още среща силна съпротива както от страна на държавата, така и от страна на самите родители и преподаватели. Което означава, че дългогодишното прилагане на тнр. “двyezичен модел” е успяло да създаде определен тип двойни личности, които трудно се справят с новите изисквания за безусловно спазване на правата на малцинствата.

След учебната 2006/2007г., с общи усилия на българските организации в Западните покрайнини, групи родители и с подкрепата на българската дипломация, в Босилеград бяха открити 5 паралелки в които 60 деца от I до V клас изцяло се обучават на български език с учебници внесени от България. Всички останали ученици се обучават на сръбски език. На практика тези паралелка обслужва интересите на сръбската външна политика пред международната общност афиширайки Сърбия като демократична страна която спазва правата на малцинствата, но на място носи опасност от разделение и противопоставяне на децата от българска народност на “просръбски” и “пробългарски” ориентирани. През същата 2007/2008 година се провали опита за създаване на паралелка на български език в Гимназията поради съпротива от страна на директора на гимназията.

В царибродската гимназия през последните две години бяха открити 4 паралелки на български език с тенденция на увеличение и поради това директорката на гимназията Снежана Симеонова бе подложена на сериозен натиск.

С Постановление № 103 от 1993 година Министерството на образованието и науката на Република България поема 50-60 студенти от общините Босилеград и Димитровград на държавни разноски а отделно академичните съвети на Софийски, Югозападен и Великотърновски университет поемат още студенти от Западните покрайнини така че по-голяма част от желаещите да следват в България биват записани. Отделно професионалните гимназии в Кюстендил и Дупница намират начини да обучават деца от Босилеград.

2.3. Информиране

До месец май 2009 в Ниш излизаше на български език седмичен вестник “Братство”, Списание “Мост” и детски вестник “Другарче”. В момента тяхното издаване е преустановено от страна на сръбското правителство поради финансови причини. Съкратени са и радио и ТВ-емисиите на български език по Радио Телевизия Сърбия. В общините Босилеград, Сурдулица и Цариброд има местно радио което частично излъчва емисиите си и на български език. Те досега се финансират от бюджета на Скубщината на Сърбия и представляват трансмисия на официалната политика и официалните държавни медии. Съществуват и други печатни издания сред които напоследък се утвърди списанието “Бюлетин” на

Културно-информационния център на българското малцинство “Босилеград” в Босилеград с критични позиции към сръбското правителство.

С появата на сателитните и частните кабелни телевизии сред българското малцинство в Сърбия все повече проникват българските ТВ програми, но общо взето информирането на българското малцинство е недостатъчно, едностранчиво и тенденциозно.

След промените от 5 октомври все още няма готовност медиите да информират на български език. Отделен проблем е че няма професионално информиране което е основно пред условие за демократизацията на общините с българско население. Напоследък местните медии в Сърбия са подложени на приватизация, което дава нови възможности за закриване на радио-програмите на български език. В Босилеград е в процес на създаване местна телевизия “Босилеград” за която все още не е известно какво съдържание ще има.

2.4. Културен живот

Основни носители на културния живот в Босилеград и Димитровград са общинските културни центрове които до 5 октомври 2000г. изключително се занимаваха с представяне на сръбската култура сред българите. По този начин сръбската култура се използваше като средство за изграждане на сръбско национално самочувствие на българите. Като форма на съпротива през 1997-98 година с подкрепата на българското правителство на Иван Костов в Димитровград и Босилеград беше създадено гражданско сдружение Културно-информационен център “Цариброд”, което изключително се занимава с представяне и развиване на българската култура сред българското малцинство. Това сдружение срещаше големи трудности от сръбските власти, но българските културни програми които то предлага се посрещат добре от населението. Така постепенно КИЦ „Босилеград” се утвърждава като културно средище на българите в Босилеград и Цариброд благодарение на подкрепата на Столична община, частично на ДАБЧ и редица други културни дейци в България. За да се създадат културни предпоставки за демократизация и освобождаване на българското малцинство от идеологическите и националистически клишета, необходимо е културният живот на българското малцинство да се издигне на качествено по-високо равнище.

2.5. Вероизповедани

Българското малцинство има 45 църкви и двама свещеници българи. Има известен напредък в богослужението на български език в Босилеград. На двама млади свещеници българи от Димитровград които завършиха образованието си в България, Сръбската православна църква не им разреши да служат в родния си град. Друг един млад българин от Босилеград напусна Софийската духовна семинария и замина да следва в Сърбия. В сравнение с другите малцинства в Сърбия положението на българското малцинство и в областта на вероизповеданието е много по-лошо.

Няколко църкви които в Босилеградско са поправени или изградени с финансова подкрепа от България и труда на местното население, владиката Врански Пахомий не иска да ги освети защото били „български”. Поради тази

причина отец Йоан, свещеник българин по народност, завършил духовна семинария в България и служи на български език в Босилеградско е подложен на натиск от страна на епископа който му се заканва с разчинение.

2.6. Културни паметници

Разрушават се или се предоставят на времето всички паметници от времето на българската национална история преди 1920г. Някои църкви и манастири са сринати, други са варосани за да не се виждат българските надписи, а трети с научни фалшификации се присвояват като сръбски. В Димитровград е сринато българското военно гробище заедно с паметника на българския воин. През 2005 година е възстановен паметникът-костница от 1887 година повдигнат в памет на жертвите от Сръбско-българската война от 1885 година но частично е променен първобитния му вид. Безследно е изчезнал паметника на Къню Дошев, български войник защитавал Босилеград от сърбите през 1913 година. Новите надгробни паметници са надписани изключително на сръбски език. С усилията на КИЦ “Босилеград” и подкрепата на български неправителствени организации през 2004 година в Босилеград бе издигнат първият български паметник на Васил Левски символ на Освобождението на България от турско робство. През 2006 година частично бе възстановена черквата “Св. Спас” в село Долна Любата. Една от най-големите и красиви черкви “Св. Троица” в село Извор, Босилеградско и първото килийно училище от първата половина на 19 век се намират във фаза на разпадане. Също и черквите от 10 век в село Божица и село Паля.

Същевременно през по-новата история след Втората световна война в Западните покрайнини са издигнати множество паметници на „жертвите на българските фашистки окупатори”. Сред последните от този род са паметната партизанска чешма при град Църна Трава построена през 2004 година в памет на жертвите на “българските фашистки джелати”, „Паметната костница на жертвите на българските окупатори от Първата световна война” повдигната в двора на Техническото училище „Никола Тесла” в град Сурдулица където живеят и учат и ученици от българска народност.

2.7. Здравеопазване

Общините Босилеград и Димитровград имат само болници за първа медицинска помощ и нямат родилни домове. Тежко болни, родилки и нуждаещи се от специализирана медицинска помощ в Босилеград се карат през планината Власина в съседния град Сурдулица отдалечен 70 км. което при зимни условия често пъти се оказва фатално за болните. Децата се раждат в съседните общини Сурдулица и Пирот и там се записват в кръщелните книги като “сърби”, а на женските фамилни имена се слага неправилно окончание –в, а не –ва, с което се създава основа за по-лесно придаване на окончанието –ич, и се прави разлика между българките в Сърбия и България.

След 2005 година в Босилеградско напълно е разорена ветеринарната служба която е под ведомството на Министерството на земеделието, така че

българското население е застрашено от заразяване с хранителни продукти от животински произход.

2.8. Административна употреба на български език

Българският език не се използва пред държавните органи на властта. Зачестяват случаи на сваляне на двуезични фирми и надписи, променяне на българските имена на улици, градове, населени места и местности. Не се издават двуезични лични документи, свидетелства, дипломи, призовки и т.н.

През 2005-2006г. бяха направени първите прецеденти съдопроизводството в Босилеград и Сурдулица да е водено на български език но от тогава няма развитие по този въпрос.

2.9. Икономика

В икономическо отношение общините Босилеград и Димитровград се намират сред последните пет от най-изостаналите общини в Сърбия. Има две главни причини за това. Първата е, че тези области географски са насочени към българските пътища и пазари, а границата прекъсва всички възможности за нормално икономическо сътрудничество. Втората е, че Сърбия съзнателно не е инвестирала в тия общини с което е насърчавала миграцията към вътрешността на Сърбия където те по-лесно са се асимилирали. След разпадането на Югославия, икономическото положение на българското малцинство драстично се влошава. Безработицата достига 80%, а заплатите са сред най-ниските в Сърбия. Социалното положение на безработните и възрастните е изключително тежко.

В условията на пазарно стопанство и икономически реформи продиктувани от общия стремеж за интеграция в ЕС, Западните покрайнини изпадат в още по-трудно положение, най-напред заради това, че пазарната логика налага икономическо сътрудничество с България за което няма политическа готовност, а после и затова, че сръбските инвеститори губят икономически интерес да инвестират в нашите краища поради огромната отдалеченост от сръбските пазарни средища и главни магистрални и железопътни пътища. Отделен проблем е, че митницата край Босилеград не е регистрирана за трафик на тежкотоварни камиони. Това може да се постигне с правителствено споразумение от двете държави, но явно няма готовност за това.

2.10. Избирателна система

Българското малцинство е разделено на две избирателни колегии в които българите представляваше съответно само 4% и 7% от избирателната маса, така че то няма възможност на свободни демократични избори да избере свой представител който да защитава интересите му в Парламента. След гласуването на новата конституция, е намален броя на необходимите съдебно заверени заявки за партиите на националните малцинства на 3 000, което при сегашното разпределение на силите пак няма да доведе до влизане на народен представител в Парламента на Сърбия.

В последните няколко години се забелязва рязка промяна в националния състав на полиция и гранична полиция в общините с българско население като над 90% от тях са сърби.

След гласуването на Закона за националните малцинства в бивша Съюзна Република Югославия, бе създаден тнр. Национален съвет на българското малцинство избран от назначени лица от състава на общинските съветници в Босилеград и Димитровград, представители на обществени и политически партии и кандидатираните представители срещу 100 подписа. Така в този съвет отново попадна старата комунистическа номенклатура. Представителите на младата национално мислеща интелигенция предпочетоха да останат извън този съвет. Председателите на националните съвети на всички малцинства в Сърбия съставляват тнр. Съюзен съвет на националните малцинства който се оглавява от премиера на сръбското правителство. По този начин националните съвети на малцинствата вместо да представляват интересите на малцинствата пред сръбското правителство се превръщат в негови органи чрез които то провежда своята политика към малцинствата. За това свидетелстват и значителните суми които сръбското правителство отпуска за работа на канцелариите на националните съвети създавайки по този начин силна малцинствена бюрокрация подчинена на Белград.

Самите малцинствени съвети имат само съветателни права в сръбската администрация но се стремят да играят ръководна роля на всички нива вътре в самите малцинства.

2.11. Научни фалшификации

От средата на 90 години на миналия век, в сръбските академични среди беше лансирана “научна” теза според която в Сърбия няма българи, а някакви “шопи” и “торлаци” които живеят в областта на Стара планина и Сичевац в Сърбия до някъде зад София в България. Бяха отпечатени и няколко книги на тази тема и беше започнало създаване на “шопски” речник, с който се искаше чрез комбинация на сръбски и български югозападни диалекти да се създаде изкуствен език със сръбска граматика на тази изкуствено създадена “нация”. Дори бяха преведени книги на някои български писатели на този “език”. Това трябваше да бъде заключителната фаза на асимилацията на българското малцинство с претенции за “сръбско малцинство” в България и овладяване на нови български земи. Само общата криза на сръбския национализъм и острата реакция на българската дипломация и на българската общественост предотвратиха това начинание. Иначе в официалната сръбска история е залегнало становището че Западните покрайнини са “освободени” през 1920 година.

2.12. Политически живот

Българските общини в Западните покрайнини винаги са били управлявани от партиите които са на власт в Белград. Опозиционни прояви е имало, но те никога не са могли да застрашат монопола на управляващата партия. С разпадането на Югославия и първите вестители на демократизацията, българското малцинство създаде своя политическа организация – Демократически съюз на българите в

Югославия /ДСБЮ/. Политическата програма на тази партия бе заснована на Конституциите на Югославия и Сърбия и международните документи за правата на човека и правата на малцинствата. Програмата изцяло бе насочена към опазване на националната и културна идентичност и създаване на условия за всестранно материално, културно и демократично развитие. Това предизвика бурна реакция от страна на властите, но и от страна на сръбската опозиция. ДСБЮ беше нападат като сепаратистка организация която иска да присъедини тази област към България. Активистите на тази партия непрекъснато бяха изложени на преследване а лидерът на партията Марко Шукарев бе сред редките който бе арестуван и лежа в затвора по време на режима на Милошевич. От тогава до днес ДСБЮ се намира в постоянна дефанзива, принуден да се бори за правото си на съществуване и непрекъснато изложен на опасности от преврати и забраняване. Нито една сръбска партия не го подкрепи даже и от чисто принципни съображения в борбата за елементарни човешки права.

В еуфорията след 5 октомври 2000г., в Босилеград бяха създадени общински съвети на десетки сръбски политически партии които изместиха ДСБЮ от естествената му среда и временно наложиха своите “демократични”, “граждански”, “либерални” и други концепции за решаване на проблемите на българското малцинство. Местните съвети на сръбските демократични партии в Босилеград и Цариброд още в началото се поставиха като сръбски партии сред сръбско население. Много българи, съблазнени от нови синекурни длъжности в системата на властта, тръгнаха да членуват в сръбски партии. ДСБЮ отново остана сам да защитава интересите на малцинството, тоя път от покушенията на все още не докрай дефинираната сръбска демокрация. ДСБЮ отново бе изолиран като “националистическа” и “екстремистка” партия и на малцинството бяха наложени други политически концепции идващи от Белград. Под тяхно влияние, се наложи тнр. Либерална концепция за правата на малцинствата според която правото на национално самоопределение е лично право, каквито са например религиозните и политически права и свободи. Така беше избегната колективната концепция за спазване на колективните права и свободи с оглед на специфичните исторически, географски, икономически, културни и други особености на Западните покрайнини които могат да бъдат реализирани само в условия на политическа автономия и децентрализация на властта, каквато е и практиката в развитите европейски държави.

През 2009 година бе гласуван нов закон за политическите партии според който за регистриране на малцинствена партия са необходими 1000 нотариално заверени заявки за членство. След пропадането на преговорите за създаване на една национална партия на българското малцинство, трите фракции регистрираха три отделни партии с български предзнак. Две от тях са под влиянието на управляващата Демократична партия. Общините Босилеград и Цариброд продължават да се управляват от сръбски партии.

2.13. Българско гражданство

След 1990г. сред българите в Западните покрайнини се увеличава интереса за придобиване на българско гражданство. Според Държавната агенция за

българите в чужбина през последните шест години българско гражданство са придобили 1441 сръбски граждани. Българите в Западните покрайнини негодуват поради бавната процедура за придобиване на удостоверения за български произход които се издават от ДАБЧ както и бавната процедура за придобиване на българско гражданство която се бави повече от две години.

Смятаме, че по отношение за българите в Западните покрайнини трябва да се приложи практика на възстановяване на българско гражданство тъй като се касае за територии които са откъснати от територията на България и граждани на които с никакъв закон не е отнето българското гражданство.

3.1. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От всичко това може да се заключи, че проблемите на българското малцинство са твърде сериозни и са част от държавническата криза довела до разпадане на Югославия. По времето на всеобщата националистическа истерия и гражданска война в Югославия българското малцинство успя да запази спокойствие и мир в този регион. С това бе даден принос за улесняване и на българският преход и интеграцията на България в ЕС. Ние очакваме това да бъде оценено от страна на ония фактори които ще решават югославската криза. Би било твърде опасно ако другите малцинства които използват насието като средство за политическа борба постигнат своите цели, а ние които използвахме цивилизовани средства не постигнем нищо. Това би означавало насърчаване на насието като средство за постигане на политически цели.

Състоянието на човешките права на българското малцинство би трябвало да бъде фактор който определя българо-югославските отношения. За съжаление, българските правителства не отстъпват от идеологическите лозунги за “българското малцинство като мост на сътрудничество” в двете страни. На практика това води до жертване на интересите на малцинството за сметка на добрите българо-сръбски отношения.

Българското малцинство е сред най-потиснатите в Югославия. Досега то постави минимални политически изисквания които се отнасят до опазването на неговата национална и културна идентичност и нормално икономическо, културно и демократично развитие.

Българите настояваха само за демократично разрешаване на проблемите с демократични средства, но това не зависеше само от тях. В Сърбия те не можаха да намерят събеседници на тази тема. И властта, и голяма част от сръбската националистическа опозиция имат еднакво нетолерантно отношение към малцинствата и вероятно ще мине още доста дълго време докато сръбския народ се излекува от шовинизма който с десетилетия беше развиван в него.

След падането на режима на Милошевич се забелязват тревожни тенденции на приемственост на неговата политика от демократичните сръбски правителства. Няма признаци за преосмисляне на сръбската национална доктрина чиято жертва са и българите от Западните покрайнини.

В такива условия се стигна до обособяване на Черна гора като независима държава. Областта Косово се очертава като независима държава, а областите Санджак и Войводина като автономни области.

Очакванията, че Белград рано или късно ще бъде принуден да се съобразява с международните стандарди за правата на човека и правата на малцинствата са възможни, но все още не са реални с оглед на силните великосръбски националистически разположения.

Какво е бъдещето на българското малцинство в Западните покрайнини в сегашните условия?

Ако териториалната цялост на Югославия беше непокътната, българското малцинство в Сърбия се нуждаеше от автономен политически статус който да гарантира неговата национална и културна идентичност и нормални условия за всестранно духовно, политическо и икономическо развитие. Известно е, че Западните покрайнини и особено Босилеградската част са изкуствено присъединени към Сърбия поради анахрони военно-политически и военно-стратегически съображения. В нормални условия на демокрация и пазарно стопанство те са осъдени на сигурна икономическа смърт, ако отново не се създадат условия за свободни икономически връзки с България към която Западните покрайнини са насочени поради географското си положение. Те са естествено насочени към българските пазарни центрове и пътища, а пазарните закони по същество не признават изкуствените политически граници. В пазарните условия на стопанисване Сърбия вече губи и все повече ще губи икономически интерес да инвестира в нашите краища поради огромната отдалеченост от сръбските пазарни центрове и магистрални пътища. В такъв случай може да се очаква българското малцинство или напълно да изчезне, или да се превърне в нова кризисна точка на Балканите.

Ето защо днес, когато е очевидно, че Югославия окончателно се е разпаднала а великосръбските концепции за създаване на Велика Сърбия с окупация на чужди територии и асимилация на чуждо население са претърпяли историческо поражение, проблемът с бъдещето на българското население в Западните покрайнини отново става актуален.

Изхождайки от историческите принципи, че насилствено създадените държави от чужди територии и чуждо население в условия на свобода и демокрация се разпадат, както и насила разделените настояват да се обединят и имайки предвид новите реалности настанали с членството на България в ЕС, и необходимостта на интеграция на Сърбия в ЕС се очертават следните възможни решения:

1. Ако Великите сили и преди всичко България решат, че българското малцинство трябва да остане в Сърбия, тогава на него трябва да му се гарантира широка политическа автономия с тристепенни органи на властта върху които Белград да прехвърли част от законодателната и изпълнителната власт за да може българското малцинство с подкрепата на България, Сърбия и международната общност и съответните конституционни и законодателни механизми да поеме отговорността за своето икономическо, политическо и културно развитие.

2. С оглед на това, че след отделянето на Черна Гора, Югославия като страна подписничка по Ньойския мирен договор вече не съществува, Ньойския мирен договор подлежи на ревизия и българското правителство може да поиска преразглеждане на статута (връщане) на Западните покрайнини.

3. След разпадането на Югославия, Сърбия не може да бъде единствен наследник на Западните покрайнини защото такива права имат и останалите страни създадени на територията на бивша Югославия. Българското правителство може да поиска специален статус (кондоминиум) т.е. съвместно управление над Западните покрайнини от правителствата на бившите югославски републики които са законни наследници на Югославия, което е също един от начините за трайно решаване и подобряване на положението на българското малцинство в Западните покрайнини.

Защитата на правата на българите в Западните покрайнини е не само въпрос на национален интерес но и на национална чест и морален дълг на България – Западните покрайнини са цената с която е заплатена независимостта на България 1919 година в Ньой. България не бива да забравя, че българите от Западните покрайнини дадоха своя принос за изграждането на свободна и независима България. Само жителите на Босилеград в състава на Тринадесети Рилски пехотен полк са дали над 410 убити за свободата на България през Първата световна и Междусъюзническата война. Вече осем десетилетия българите в Западните покрайнини са заложници за свободата и независимостта на България.

Ако Сърбия беше готова да се изправи пред предизвикателствата на демокрацията и да признае на практика правата на малцинствата, тя нямаше да създава в Босилеград и Цариброд сръбски партии чрез които да размива проблемите с евтина реторика, а щеше да остави българското малцинство само да дефинира своите цели и интереси в рамките на системата и само да ги изпълнява. Но вместо да уважава автентичната политическа воля на малцинството, сръбските власти използват формата на демокрацията за да му налагат своята воля.

Проблемите на българското малцинство в рамките на Сърбия могат да се решат само ако му бъде гарантиран автономен политически статут в рамките на който самото малцинство да поеме отговорността за осъществяване на правата си, и същевременно да има държавен орган /омбудсман/ който да се грижи за тяхното прилагане. Това значи че не е достатъчно правата на малцинството само декларативно да бъдат признати, но и да бъдат създадени ефективни политически и правни механизми за тяхното осъществяване.

Свалянето на комунистическата власт в Босилеград и Цариброд, и идването на ДОС на власт донесе нови проблеми. Проблемите на малцинството не бяха засегнати по същество. Именно затова се очертава дълбока пропаст между ДСБЮ и останалите партии от ДОС. ДСБЮ бе въввлечен в общинската власт в Босилеград и Цариброд, подкупен с политически отстъпки и места в общинските съвети и Националния съвет и с това загуби своята политическа физиономия. Той пое върху себе си отговорността за шуробаджанашината и корупцията която изненадващо се задълбочи сред новите “демократични” партии които използват реториката за гражданското общество за лични цели и интереси. Тия нови партии с по десетина-двайсет члена използват политическата власт за да постъпят на ръководни постове и да си уреждат личните проблеми. Вече ги няма идеалите за свободно и демократично общество. Свободата се превръща в слободия, и никой вече не мисли за изграждането на демократичната структура на обществото, свободата на медиите, човешките права и демократичната култура като начин на мислене и поведение.

От друга страна, разрешаването на етническите проблеми и стриктно спазване на международните стандарти за правата на малцинствата, е едно от условията които международната общност поставя пред Сърбия за нейната реинтеграция в международните форуми без които няма излизане от сегашната икономическа криза. Спазването на правата на малцинствата се превръща в национален интерес номер едно. Това налага нуждата от радикална смяна на политиката към националните малцинства. Не само трябва да бъде изоставена и осъдена политиката на национална асимилация на малцинствата, но трябва да бъдат лекувани и последиците които тя остави в съзнанието и менталитета на хората.

Практиката показва, че Сърбия все още разчита с бившите служители на комунистическата власт и националните еничари на българщината. Нужно е да се направи остър завой и решително да се скъса с миналото и личностите които го олицетворяваха. Това е пътят за духовният катарзис на сръбската нация и национално помирение с другите народи, малцинства и етнически общности.

От България се очаква да прояви много по-сериозно държавническо поведение по въпроса за Западните покрайнини и да наложи решение което да доведе до коренна промяна на статута на българското население в Западните покрайнини което да гарантира неговото оцеляване и създаване на условия за нормален живот. Плахата политика през десетилетията и подчиняването на интересите на българското малцинство за сметка на идеологемите за “братство”, “славянство”, “добросъседство” и “мост на сътрудничество” със Сърбия която по същество е потисник и окупатор на българското малцинство доведе до разочарование и огорчение и разколебаване на българското малцинство в България като страна майка – защитница на правата и интересите му.

Членството на България в ЕС носи нови изкушения за българите в Западните покрайнини. Те остават на външната граница на ЕС и за тях ще важат всички ограничения за влизане в ЕС (визов режим, ограничения за внос и износ на стоки и т.н.) Тъй като българите в Западните покрайнини дори и по времето на тоталитарните режими бяха отправени на ежедневно минаване на границата, очаква се тяхното положение след влизането на България в ЕС рязко да се влоши и усложни още повече. Откриване на българско консулство в Ниш не може съществено да облекчи процедурата по придобиване на визи защото Ниш се намира на 180 км. от Босилеград.

4.1. ПРЕДЛОЖЕНИЯ

По отношение на българското малцинство в Западните покрайнини, българската външна политика трябва да има ясно дефинирани дългосрочни и краткосрочни стратегически цели. Дългосрочните трябва да са насочени към крайната цел на българската политика към Западните покрайнини която би трябвало да доведе до връщането на Западните покрайнини в държавните граници на България. Това трябва да бъде съгласувано с международните усилия за решаване на кризата в страните от бивша Югославия. Краткосрочните цели трябва да бъдат насочени към опазване на националната идентичност на българите в Западните покрайнини и създаване на нормални условия за живот.

Краткосрочните цели трябва да са насочени към:

- А) изучаване на български език и българска история в училищата;
 - Б) опазване на българското културно наследство и развиване на българската култура;
 - В) защита на правата на човека и особено на правата на малцинствата;
 - Г) възстановяване на икономиката в Босилеградско и Царибродско в контекст на европейските интеграционни процеси под формата на създаване на тнр. еврорегиони и тяхното свързване с българските и европейски пазари;
 - Д) Облекчаване на процедурата за придобиване на българско гражданство (възстановяване).
 - Е) Продължаване на политиката на приемане на ученици и студенти в професионалните гимназии и на университетите;
 - Ж) Развиване на регионалното сътрудничество със съседните български общини;
- 3) Финансиране на проекти на неправителствения сектор за развитие демокрацията и на гражданското общество.

Тия краткосрочни цели трябва да доведат до опазване на българската национална идентичност на българите в Западните покрайнини, създаване на условия за тяхното всестранно икономическо, политическо и културно развитие и естествена икономическа интеграция на Западните покрайнини в региона.

В дългосрочен план българската дипломация трябва да има стратегическа цели за приобщаване на българското малцинство в Западните покрайнини към българското културно и икономическо пространство.

Културно-информационен център “Босилеград”

Иван Николов